

Elizabeth Gilbert

IZDAVAČ**buybook**

Radićeva 4, Sarajevo
Tel: + 387 33 550-495
Fax: + 387 33 550-496
redakcija@buybook.ba
www.buybook.ba

ZA IZDAVAČA

Damir Uzunović
Goran Samardžić

NASLOV IZVORNIKA

City of Girls, Elizabeth Gilbert
Copyright © 2019 by Elizabeth Gilbert
Copyright © za bosanski jezik Buybook, 2020.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja izdavača.

UREDNIKA

Ida Hamidović

PREVOD S ENGLESKOG

Sabina Nikšić

LEKTURA I KOREKTURA

Sanela Topčić

LAYOUT

Boriša Gavrilović

DIZAJN NASLOVNICE

Boris Stapić

ŠTAMPA

Grafostil, Kragujevac

Elizabeth Gilbert

GRAD ZA DJEVOJKE

S engleskog prevela Sabina Nikšić

Sarajevo, 2020.

*Za Margaret Cordi –
moje oči, moje uši, moju voljenu prijateljicu*

*Pravit čes̄ gluposti,
ali pravi ih s oduševljenjem.*
COLLETE

NEW YORK, APRIL 2010.

Prije nekoliko dana dobila sam pismo od njegove kćeri.

Angele.

Tokom godina često sam mislila na Angelu, ali ovo je bio tek treći put da smo bile u kontaktu.

Prvi put je bilo kad sam joj sašila vjenčanicu, davne 1971.

Drugi put, kad mi je pisala da joj je umro otac. To je bilo 1977.

Sad mi je pisala da javi da joj je umrla majka. Nisam sigurna kako je Angela očekivala da ću reagovati na tu vijest. Možda je mislila da će me potresti. Da budem jasna, ne mislim da je imala zle namjere. Angela naprosto nije takva. Ona je dobra osoba. Što je još važnije, zanimljiva osoba.

Međutim, mene je najviše iznenadilo to što joj je majka toliko dugo poživjela. Mislila sam da je davno umrla. Bog zna da svi drugi jesu. (Ali zašto me je iznenadila tuđa dugovječnost kad se i sama držim za život kao priljepak za dno čamca? Nemoguće je da sam ja jedina prastara žena koja još uvijek skita po New Yorku i odlučno odbija da se rastane od života i od svojih nekretnina.)

Najviše me se dojmila posljednja rečenica Angelinog pisma.

“Vivian”, napisala je Angela, “s obzirom na to da mi je majka preminula, možda biste mi sad mogli reći šta ste vi bili mom ocu.”

Pa dobro onda.

Šta sam ja bila njenom ocu?

To je pitanje na koje je samo on mogao odgovoriti. Međutim, budući da nikad nije osjetio potrebu da s kćerkom razgovara o meni, nije red da ja Angeli objašnjavam šta sam ja bila njemu.

Ali mogu joj reći šta je on bio meni.

1.

U ljeto 1940, kad sam imala devetnaest godina i bila glupa kao točak, roditelji su me poslali u New York, kod tetke Peg, vlasnice pozorišta.

Malo prije toga izbačena sam s Vassara jer sam stalno bježala s predavanja, te sam na prvoj godini studija pala na svim ispitima. Nisam bila baš tako glupa kao što bi se zaključilo iz mojih ocjena, ali pamet očigledno nije dovoljna ako nisi spremna zagrijati stolicu. Kada danas razmišljam o tome, ne mogu se sjetiti šta sam tačno radila tokom tih dugih sati koje sam trebala provoditi na predavanjima, ali – znajući sebe – pretpostavljam da sam bila opsjednuta vlastitim izgledom. (Sjećam se da sam te godine pokušavala savladati uvijanje kose prema unutra – frizuru koja, iako mi je bila beskrajno važna i bilo ju je prilično teško napraviti, *nije smatrana prikladnom za Vassar.*)

Na Vassaru se nikad nisam pronašla iako se tamo svašta moglo pronaći. Koledž su pohađale različite djevojke koje su formirale puno različitih ženskih klika, ali nijedna od njih nije me privukla niti sam se prepoznala u njoj. Na Vassaru su te godine studirale političke revolucionarke koje su nosile ozbiljne crne hlače i raspravljale o međunarodnim previranjima, ali mene međunarodna previranja nisu zanimala. (Ni danas me ne zanimaju. Crne

hlače mi jesu bile zanimljive, smatrala sam da izgledaju intrigantno i šik – doduše samo kad im džepovi nisu oklembeseni.) Među studenticama je bilo i djevojaka koje su se neustrašivo bavile akademskim istraživanjima i bilo im je suđeno da postanu doktorice ili advokaticе iako u to vrijeme baš i nije bilo uobičajeno da se žene bave tim poslovima. One su mi trebale biti zanimljive, ali nisu. (Kao prvo, sve su mi izgledale isto. Sve su nosile iste bezoblične vunene suknje koje su izgledale kao da su napravljene od starih džempera, što ih je činilo neinteresantnim.)

Ne mogu tvrditi da na Vassaru *niko* nije bio glamurozan. Mogla se pronaći pokoja krupnooka i prilično lijepa studentica srednjovjekovne historije i kulture, nekoliko umjetnički nastrojjenih djevojaka samouvjereno duge kose, te nekoliko pripadnica visokog društva koje su iz profila ličile na talijanske hrtove – ali ni s jednom od njih nisam se sprijateljila. Moguće zato jer sam osjećala da su sve pametnije od mene. (Što se ne može pripisati isključivo mladalačkoj paranoji; i danas čvrsto vjerujem da su tamo svi *bili* pametniji od mene.)

Ako ćemo iskreno, nije mi bilo jasno zašto studiram, osim što sam znala da ispunjavam neki davno zacrtani cilj čiju svrhu mi niko nikad nije objasnio. Od najranijeg djetinjstva govorili su mi da ću studirati na Vassaru, ali niko mi nije rekao zašto. Šta je bila *svrha* toga? Kako sam tačno trebala profitirati od toga? I zašto sam morala dijeliti bijednu studentsku sobu s predanom budućom društvenom reformatoricom?

Svakako mi je dotad već bila muka od učenja. Godinama sam pohađala Školu za djevojke Emma Willard u Troyu, u saveznoj državi New York, gdje su nam predavale isključivo briljantne diplomantice sedam najprestižnijih univerziteta društvenog smjera – zar to nije bilo dovoljno. Od dvanaeste godine sam živjela u školskom internatu i pretpostavljam da sam smatrala da sam već odslužila svoje. Koliko knjiga neko mora pročitati da bi dokazao

da je sposoban pročitati knjigu? Već sam znala ko je Charlemagne, pa sam smatrala da je krajnje vrijeme da me ostave na miru.

Osim toga, nedugo prije početka moje prve, na propast osuđene, godine studija, u Poughkeepsieju sam otkrila jedan bar koji je gostima do sitnih noćnih sati služio jeftino pivo i živu jazz muziku. Smislila sam kako da se iskradam iz kampusa da bih odlazila u taj bar (moj lukavi plan uključivao je odškrnuti prozor u WC-u i sakriveni bicikl – vjeruj mi da sam bila pravi otrov za nadzornicu svog studentskog doma), zbog čega u jutarnjim satima nisam bila u stanju učiti glagolske promjene u latinskom jer sam tad najčešće bila mamurna.

Naišla sam i na druge prepreke.

Naprimjer, gomilu cigareta koje sam morala popušiti.

Ukratko: bila sam zauzeta.

Zbog toga sam među tristo šezdeset i dvije bistre mlade studentice u mojoj generaciji po ocjenama zauzela tristo i šezdeset prvo mjesto – što je mog oca navelo da užasnuto izjavi: “Dragi Bože, ne usuđujem se ni pomisliti šta je ta posljednja radila.” (Ispostavilo se da je zakačila dječiju paralizu, jadnica.) Uglavnom, iz Vassara su me – sasvim opravdano – poslali kući i ljubazno zamolili da se više ne vraćam.

Mama nije znala šta bi sa mnom. Nas dvije čak ni u najboljim vremenima nismo bile pretjerano bliske. Ona je bila strastvena jahaćica, a s obzirom na to da ja nisam bila konj i da se nisam oduševljavala konjima nikad nismo imale puno zajedničkih tema. Osim toga, nakon što sam je tako grozomorno osramotila, bila joj je muka i od pogleda na mene. Za razliku od mene, moja majka se, hvala na pitanju, prilično istakla na Vassaru. (Generacija 1915, historija i francuski.) Njena reputacija – u kombinaciji s njenim velikodušnim godišnjim donacijama – otvorila mi je vrata te ugledne institucije, a šta sam ja napravila? Kad bi se u kući mi-moišle u hodniku, klimnula bi mi glavom poput kakvog iskusnog diplomate. Pristojno, ali suzdržano.

Ni moj otac nije znao šta bi sa mnom, a svakako nije imao vremena da se bavi kćerkinim problemima jer je ulagao puno truda i vremena u upravljanje svojim rudnikom hematita. Nema sumnje da sam i njega razočarala, ali on je imao važnijih briga od toga. Bio je industrijalac i izolacionista, te je zbog zaoštavanja rata u Evropi bio zabrinut za budućnost svoje kompanije. Pretpostavljam da su mu sve te brige oduzimale puno pažnje.

Što se tiče mog starijeg brata, Waltera, on je nizao uspjehe na Princetonu i nije imao vremena da razmišlja o meni, osim koliko da osudi moje neodgovorno ponašanje. Walter nikad u životu nije uradio ništa neodgovorno. Još dok je bio u srednjoj školi, drugovi iz internata toliko su ga poštovali da su mu dali nadimak – ne šalim se – *Ambasador*. Walter je u tom trenutku studirao za inženjera jer je u budućnosti želio graditi infrastrukturu koja će koristiti ljudima širom svijeta. (Na listu mojih grijeha dodaj i to što, za razliku od Waltera, nisam bila sigurna ni šta tačno znači riječ “infrastruktura”.) Iako smo Walter i ja bili bliski po godinama – među nama su bile nepune dvije godine razlike – još od malih nogu se nismo družili. Moj brat se odrekao igračaka kad je imao oko devet godina, a među njih je ubrojao i mene. Nisam bila dio njegovog života i toga sam bila svjesna.

I moji stari prijatelji su krenuli dalje. Odlazili su na studije, zapošljavali se, vjenčavali i sazrijevali – sve ono što meni nije bilo zanimljivo, ni shvatljivo. Uglavnom, nikoga nisam zanimala i niko me nije zabavljao. Smrtno sam se dosađivala. Dosada me žuljala poput praznog stomaka. Prve dvije sedmice juna provela sam udarajući teniskom lopticom o zid naše garaže, neprekidno zviždućuci pjesmu *Little Brown Jud*, a onda sam roditeljima konačno dozlogrdila pa su me poslali u grad kod tetke. Iskreno, ko bi im to mogao zamjeriti?

Istina, mogla ih je zabrinuti mogućnost da ću u New Yorku prigrliti komunizam ili postati narkomanka, ali pretpostavljam

da su im sve opcije bile prihvatljivije od mogućnosti da do kraja života slušaju udarce teniske loptice po zidu.

Dakle, Angela, tako sam završila u gradu i tako je sve počelo.

U New York su me poslali vozom – i to kakvim vozom. Empire State Expressom, direktno iz Utice. Blistavim, hromiranim sredstvom za transport delikventnih kćeri. Pristojno sam se pozdravila s mamom i tatom i nosaču predala svoj prtljag, zbog čega sam se osjećala važno. Čitavu vožnju presjedila sam u vagon-restoranu, pijuckala zaslađeno mlijeko, jela kompot od krušaka, pušila cigarete i listala časopise. Bilo mi je jasno da su me prognali, ali ipak... u progonstvo sam odlazila *sa stilom!*

Ondašnji vozovi bili su puno bolji od današnjih, Angela.

Obećavam da ću se potruditi da te na ovim stranicama ne gnjavim pričom o tome kako je u moje vrijeme sve bilo bolje. Kad sam bila mlada, uvijek mi je bila muka od neprekidnog staračkog brbljanja. (*Koga briga! Nikoga ne zanimaju najbolje godine tvog života, brbljiva kozo!*) Da ne bude zabune: svjesna sam da mnoge stvari *nisu* bile bolje četrdesetih godina prošlog vijeka. Dezodoransi za tijelo i klima-uređaji bili su jako nekvalitetni, naprimjer, tako da smo svi bazdjeli, naročito ljeti, a imali smo i Hitlera. Ali tadašnji vozovi bili su neuporedivo bolji od današnjih. Kad si *ti* posljednji put u vozu uživala u zaslađenom mlijeku i cigaretama?

Za put sam obukla lepršavu plavu viskoznu haljinu na ptičice sa žutim okovratnikom i relativno usko krojenu suknju s dubokim džepovima sa strane. Dva su razloga zašto se tako živo sjećam te haljine. Kao prvo, nikad, *ali doslovno nikad*, ne zaboravljam šta je neko nosio; a kao drugo, zato jer sam je ja sašila. I to baš dobro. Lepršava suknja – sezala mi je do polovine listova – bila je koketna i upečatljiva. Sjećam se da sam na tu haljinu našila dodatne naramenice u očajničkoj nadi da ću zbog njih više ličiti

na Joan Crawford – ali sumnjam da sam postigla željeni efekat. Uz zvonasti šešir i običnu plavu torbicu koju sam posudila od mame (punu šminke, cigareta i malo čega drugog), u njoj sam manje ličila na filmsku zvijezdu, a više na ono što sam zaista bila: devetnaestogodišnja djevica na putu u posjetu rodici.

Uz ovu devetnaestogodišnju djevicu u New York su stigla i dva velika kofera – jedan sam napunila svojom uredno složenom i u papir umotanom odjećom, a drugi raznim tkaninama, ukrasnim trakicama i drugim materijalima za šivanje od kojih sam u budućnosti planirala sašiti još odjeće. Pratio me i čvrsti sanduk u kojem se nalazila šivaća mašina – teška i kabasta zvijer, nezgodna za transport. Ali ona je bila moja otkaćena, prekrasna duhovna blizanka bez koje nisam mogla zamisliti život.

I zato je išla sa mnom.

Za tu šivaću mašinu – i sve što mi je ona donijela u životu – mogu zahvaliti baki Morris, pa hajde da nakratko kažem nešto i o njoj.

Kad si pročitala riječ “baka”, Angela, sigurno si zamislila slatku sjedokosu ženicu. Moja baka nije bila takva. Moja baka je bila visoka, strastvena, stara koketa koja je kosu farbala u kestenjasto-smeđu boju, kretala se kroz život u oblaku parfema i tračeva, i oblačila se kao da radi u cirkusu.

Smatram da je bila najživopisnija žena na svijetu – pri čemu imam na umu sve definicije riječi “živopisna”. Baka je nosila haljine od gužvanog pliša kompleksnih boja – boja koje, za razliku od ostatka svijeta, nije opisivala kao “ružičastu” ili “bordo” ili “plavu” već se služila izrazima “boja ružinog praha” ili “kordovan” ili “della Robbia”. Za razliku od većine tadašnjih uglednih žena, imala je probušene uši, i posjedovala je nekoliko plišanih kutija za nakit punih bezbrojnih, zapletenih, jeftinih i skupih lančića, naušnica i narukvica. Imala je specijalnu odjeću za svoje poslijepodnevene vožnje po prirodi, a šeširi su joj bili tako glomazni da je

u pozorištu za njih morala rezervirati posebno mjesto. Uživala je u mačićima i kozmetici koja se naručuje putem pošte, uzbuđivali su je tabloidni članci o senzacionalnim ubistvima i bila je poznata po tome što je pisala romantične stihove. Ali više od svega, moja baka je voljela *dramu*. Odlazila je na sve pozorišne predstave i komade koji su se davali u gradu, a obožavala je i pokretne slike. Ja sam joj često pravila društvo jer smo imale potpuno identičan ukus. (I baki Morris i meni omiljene su bile priče o naivnim djevojkama u prozirnim haljinama koje su oteli opasni muškarci sa zlokobnim šeširima, da bi ih potom spasili drugi muškarci ponosnih čeljusti.)

Podrazumijeva se da sam je voljela.

Ostatak porodice, međutim, nije. Svi osim mene su je se stidjeli. Naročito je se stidjela njena snaha (moja majka), koja *nije* bila isprazna osoba i nikad nije prestala mrštiti nos na baku, a jednom prilikom ju je nazvala “zanesenom vječitom adolescenticom”.

Jasno, majka nije bila poznata po pisanju romantičnih stihova.

Ali upravo me je baka Morris naučila da šijem.

Naime, moja baka je bila vrhunska šnajderica. (Nju je šivanju naučila *njena* baka, velška imigrantica i kućna pomoćnica koja se, u samo jednoj generaciji, uspješno pretvorila u uglednu, dobrostojeću Amerikanku, upravo u velikoj mjeri zahvaljujući vještom rukovanju iglom.) Baka je željela da i ja postanem vrhunska šnajderica. Zbog toga, kada nismo jele karamele u kino salama ili jedna drugoj naglas čitale novinske članke o trgovini bijelim robljem, nas dvije smo šile. A to je bila ozbiljna rabota. Baka Morris se nije ustezala da od mene zahtijeva savršenstvo. Proštepala bi deset stepova na nekom odjevnom predmetu, a onda mene natjerala da proštepam narednih deset – a ako moji nisu bili savršeni kao njeni, oporila bi ih i natjerala me da ih ponovo proštepam. Učila me je da radim s najzahtjevnijim materijalima, poput tila

i čipke, sve dok nisam izgubila strah od sve i jedne tkanine bez obzira koliko ona bila zahtjevna.

I strah od spajanja! I podstavljanja! I krojenja! Već s dvanaest godina mogla sam sašiti korzet kakav poželiš (s fišbajnama i drugim dodacima) – iako još negdje od 1910. niko osim bake Morris nije nosio korzet s fišbajnama.

Bez obzira na to koliko je bila stroga za šivaćom mašinom, nisam se protivila njenim pravilima. Njene primjedbe znale su me pecnuti, ali nisu me ujedale za srce. Bila sam fascinirana odjećom i htjela naučiti sve o njoj i bilo mi je jasno da mi baka samo želi pomoći da razvijem svoj urođeni talenat.

Rijetko me je hvalila, ali njene pohvale hranile su moje prste. Izvještila sam se.

Kada sam napunila trinaest godina baka Morris mi je kupila šivaću mašinu koju sam godinama kasnije ponijela sa sobom u New York. Bila je to elegantna crna Singerica 201, ubitačno moćna (na njoj sam mogla šepati *kožu*, s njom sam sama mogla tapacirati Bugatti!). Do današnjeg dana niko mi nije dao bolji poklon. Kad su me roditelji poslali u internat, Singericu sam ponijela sa sobom, a ona mi je donijela veliki uticaj među gomilom privilegovanih djevojaka koje su redom željele da se oblače dobro, ali nisu nužno posjedovale vještine potrebne da ostvare tu želju. Nakon što se pročulo da mogu sašiti šta mi je volja – a to je zaista bilo tačno – djevojke iz škole Emma Willard nisu mi prestajale kucati na vrata i preklinjati me da im otpustim struk ili popravim porub ili da za njih preradim formalnu prošlosezonsku haljinu koju su naslijedile od sestre. Te godine provela sam nadvijena nad Singericom, poput mitraljesca, ali to mi se isplatilo. Postala sam popularna – a u internatu, kao uostalom i u životu, ništa osim toga nije važno.

Moram napomenuti da je drugi razlog zbog kojeg me je baka naučila da šijem bio taj što sam bila čudno građena. Od najranijeg

djetinjstva bila sam previsoka i imala preduge noge. Adolescencija je došla i prošla, a ja sam nastavila da rastem. Grudi mi godinama nisu bile vrijedne spomena, a torzo mi se rastezao u nedogled. Moje ruke i noge ličile su na lijane. U prodavnicama nikad nisam uspijevala pronaći nešto što bi mi savršeno stajalo, tako da je za mene uvijek bilo bolje da sama sebi šijem odjeću. A baka Morris – blagoslovljena bila – naučila me je da biram odjeću koja ugodno naglašava moju visinu ne čineći da izgledam kao da hodam na štulama.

Ako zvučim kao da potcjenjujem vlastiti izgled, to mi nije namjera. Naprosto iznosim činjenice o svojoj tjelesnoj građi: bila sam visoka i vitka, i to je to. Ako misliš da ću ti sada ispričati priču o ružnom pačetu koje je otišlo u grad i tamo shvatilo da je lijepo, ne brini – ovo nije ta priča.

Oduvijek sam bila lijepa, Angela.

Čak, oduvijek sam toga bila svjesna.

Da budemo načisto, zgodni muškarac koji je zurio u mene dok sam u vagon-restoranu pijuckala svoje zaslađeno mlijeko i jela kompot od krušaka, činio je to jer sam bila lijepa.

Na kraju mi je prišao i pitao može li mi pripaliti cigaretu. Rekla sam da može, a on je sjeo kraj mene i počeo flertovati. Bila sam oduševljena njegovom pažnjom, ali nisam znala kako da je uzvratim. Zbog toga sam na njegovo udvaranje odgovorila tako što sam se zagledala u prozor i pretvarala se da sam duboko zamisljena. Blago sam se mrštila u nadi da ću zbog toga izgledati ozbiljno i dramatično, iako sam vjerovatno izgledala samo kratkovidno i zbunjeno.

Situacija bi postala još čudnija da mi pažnju nije odvuкао, i dosta dugo zadržao, vlastiti odraz u prozorskom staklu. (Oprosti Angela, ali zaokupljenost vlastitim izgledom neizostavni je dio identiteta svake mlade i lijepe djevojke.) Ispostavilo se da mi je

taj zgodni stranac bio znatno manje zanimljiv od vlastitih obrva. Ne samo da mi je bilo zanimljivo kako sam ih dobro oblikovala – iako me to jeste *oduševilo* – nego sam tog ljeta i pokušavala naučiti da izdižem samo jednu obrvu, poput Vivien Leigh u filmu *Prohujalo s vihorom*. Sigurno i sama znaš da je za to potrebna koncentracija. Dakle, jasno ti je zašto mi je vrijeme naprosto proletjelo dok sam zurila u vlastiti odraz.

Kad sam idući put podigla pogled, voz je već ulazio u Grand Central stanicu, moj novi život upravo je trebao početi, a zgodni muškarac je odavno otišao.

Ali ne brini, Angela – u budućnosti me je čekalo još puno zgodnih muškaraca.

Oh, dozvoli da spomenem – za slučaj da se pitaš šta je bilo s njom – da je baka Morris umrla nekih godinu dana prije nego što me je taj voz istresao u New Yorku. Preminula je u augustu 1939, svega nekoliko sedmica prije nego što sam ja otišla na Vassar. Njena smrt nije bila neočekivana – godinama je kopnjela – ali gubitak bake (moje najbolje prijateljice, mentorice i čuvarice mojih tajni) snažno me je potresao.

Znaš šta, Angela? Moguće je da sam na Vassaru bila tako loša baš zato što sam bila emotivno slomljena. Na kraju krajeva, možda i nisam bila tako loša studentica. Možda sam naprosto bila *tužna*.

Ta mogućnost mi je upravo pala na pamet, dok ti ovo pišem.

Oh, mila.

Nekada je potrebno jako puno vremena da se nešto shvati.